

**Slavko Goldstein, Ivo Goldstein (koautor),
Jasenovac; Tragika, mitomanija, istina,
Fraktura, Zagreb 20162, 156.**

Никола Ожеговић

Филозофски факултет
Универзитет у Бањој Луци
nikola.ozegovic@ff.unibl.org

УДК 341.485(=214.58)(497.13)"1941/1942" (048.83)

Књига Славка и Иве Голдштајна *Jasenovac; Tragika, mitomanija, istina* у највећој мјери је посвећена полемици са загребачким Друштвом за истраживање троструког логора Јасеновац, које легално дјелује у Хрватској од 2015. године. Конкретан повод полемике је штампање књиге *Jasenovački logori – istraživanja*, која садржи радове чланова поменутог друштва: Владимира Хорвата, Игора Вукића, Стипе Пилића и Бланке Матковић. Аутори те књиге настоје да докажу основну тезу свог удружења, по којој логор Јасеновац није био логор смрти за Србе, Јевреје, Роме и антифашисте. По њима, Јасеновац је имао троструки карактер у ратном и поратном периоду. У току рата, он је наводно био само усташки сабирни, кажњенички и радни логор; у поратном периоду је био логор смрти под комунистичком управом, а у периоду 1948–1951. служио је као логор за присталице Информбироа. Славко Голдштајн је детаљно анализирао радове објављене у књизи *Jasenovački logori – istraživanja*, указујући на низ методолошких пропуста и крајње тенденциозних тумачења која су у служби доказивања митоманске тезе о „троструком Јасеновцу“. Приликом писања користио је објављене изворе и литературу.

Први дио књиге (7–99) садржи полемику подијељену у дванаест цјелина. Текст је пропраћен са петнаест фотографија. „Dodatak“ садржи текстове Иве Голдштајна „О броју жртава јасеновачког логорског комплекса“ (103–127) и „Predgovor“ Славка Голдштајна из књиге ове двојице аутора под насловом *Jasenovac i Bleiburg nisu isto* (129–145). На крају књиге налази се библиографија и подаци о аутору и коаутору.

Славко Голдштајн указује на апсурдност ставова Владимира Хорвата о томе да су већину жртава јасеновачког логора у периоду 1941–1945. чинили Хрвати и да је послератни „партизански логор“

имао знатно више жртава него усташки. Као доказ за постојање „трећег Јасеновца“ Хорват је искористио једну реченицу из књиге Иве Банца *Sa Staljinom protiv Tita: Informbirovski rascjepi u jugoslavenskom komunističkom pokretu*, у којој се говори о томе да су југословенски официри у вријеме сукоба са Информбироом држани у Старој Градишци.

Текст Игора Вукића под насловом „Sabirni i radni logor Jasenovac“ Славко Голдштајн оцјењује као до сада најразвијенији покушај да се докаже како је логор Јасеновац заправо био само сабирни, кажњенички и радни логор. Тако нешто се може постићи само селективним читањем и представљањем историјских извора. Вукић управо због тога највећу пажњу посвећује групама стручних логораша који су радили у производњи, према којима је поступање било знатно блаже и гдје су ликвидације биле релативно ријетке. У истом циљу Вукић користи свједочанства преживјелих логораша Ђорђа Милише, Милка Рифера и Ервина Милера о логорашком оркестру, позоришним представама и фудбалским утакмицама. Славко Голдштајн износи тврдњу да комунистичке власти нису дозвољавале ширење поменутих мемоарских свједочанстава јер су могла да наруше тадашњу наметнуту, једнострану слику о Јасеновцу као искључиво о логору смрти. Вукић потпуно негира геноцид над Србима тврдећи да нико није био заточен нити убијен само зато што је Србин и православац. Још један начин релативизовања геноцида представља Вукићева тврдња да су усташе биле приморане да „дизањем села“ створе „сигурносни појас“ око Јасеновца. Страдање Срба у Млаки оправдава нетачном тврдњом да су домаћи Срби помогли партизанима приликом напада на усташку посаду у том мјесту, 14. априла 1942. године. Раздобље када је заповједник јасеновачког логора био Ивица Бркљачић (март 1943. – април 1944) остао је упамћен међу преживјелим логорашима као „мирна година“ због нешто блажег односа према заточенима. Игор Вукић користи неке примјере из овог периода правећи од њих парадигму за цјелокупан ратни период.

Ауторе текста „Poslijeratni zarobljenički logor Jasenovac prema svjedočanstvima i novim arhivskim izvorima“, Стипу Пилића и Бланку Матковић Славко Голдштајн сматра марљивијим истраживачима од осталих аутора чији су текстови ушли у састав књиге *Jasenovački logori – istraživanja*. Признаје им и настојање да пишу објективније али ипак оцјењује да труд узалуд троше настојећи да докажу недоказиво – постојање послјератног логора. Према њиховим тврдњама, послјератни логор налазио се на мјесту усташког Логора III. Славко Голдштајн сматра да, поред тога што не постоје никаква свједочанства о пос-

тојању послератног логора на мјесту усташког логора Јасеновац, таква могућност отпада самим тим што је Јасеновац био средство партизанске противусташке пропаганде у вријеме рата. Било би немогуће да, након побједе, нове власти оснују логор на истом мјесту дајући тиме повода за оптужбе на свој рачун. Једним од кључних доказа за постојање послератног логора на мјесту усташког Логора III, Владимир Хорват, Стипо Пилић и Бланка Матковић, сматрају џепни календар за 1946. годину инжењера Матије Хелмана, који је један дио затворске казне, због сарадње са усташким властима, провео на раду у Јасеновцу. Његов џепни календар садржи забиљешке о проведених девет радних дана у јуну 1946. године. Хелманове биљешке, како показује Голдштајн, прије могу послужити да оборе тезу о послератном логору него да докажу његово постојање.

Закључујући полемику са члановима Друштва за истраживање троструког логора Јасеновац, Славко Голдштајн пише како има извјесно разумијевање за тврдокорност њихових ставова јер томе је претходило „око 40 година агресивне митологије са супротним полазиштима и недоказивим тврдњама о 600 до 700 тисућа јасеновачких жртава, с потмулим импликацијама о геноцидности не само починитељских власти већ и цијелог хрватског народа“ (85). Он сматра да такве „агресивне тврдње“ полако замиру у Београду али не и у Бањалуци.

Иво Голдштајн у свом тексту „О броју *žrtava jasenovačkog logorskog kompleksa*“ даје кратак историјат питања броја јасеновачких жртава од завршетка Другог свјетског рата до најновијег времена. Сматра да је бројка од око 700.000 жртава све до краја осамдесетих година прошлог вијека била дио званичне политике и идеологије, коју нико није смио доводити у питање. Јачање српског националног покрета осамдесетих година ишло је у корак са наметањем тема везаних за Јасеновац. „Развијале су се свеобухватне теорије о завјери свих против Срба“, а увећавање броја јасеновачких жртава требало је да послужи „развијању тезе о геноцидности Хрвата“, тврди Иво Голдштајн (111). Кључна личност у политичкој инструментализацији јасеновачких жртава од краја осамдесетих година био је југословенски дипломата и оснивач Музеја жртава геноцида, Милан Булајић. Износећи ставове хрватских аутора ревизионистичке оријентације, Иво Голдштајн тврди да нико од њих, изузев Фрање Туђмана у књизи *Bespuća povijesne zbiljnosti*, нема намјеру да утврди број јасеновачких жртава. Њихова намјера се састоји у релативизовању и тврдњама да је јасеновачки мит искључиво у функцији непријатељских политичких интереса. На крају

се закључује да би се утврђени број од 83.145 жртава морао повећати за 10% или највише 20%.

Славко Голдштајн у тексту „Jasenovac i Bleiburg nisu isto“ критикује блајбуршки мит, који се након распада Југославије из емиграције „преселио“ у Хрватску. Католичка црква и највише хрватске државне институције су, као главни инспиратори и покровитељи комеморација на Блајбуршком пољу, одговорне што је „поражена војска која је пуне четири године ратовала на страни највећег повијесног Зла“ у новом идеолошком читању историје постала „хрватска војска на чијим жртвама израста нова Хрватска“. Сходно томе, критикују се тенденције изједначавања Јасеновца и Блајбурга, комунизма и фашизма, партизана и усташа у Хрватској.